

Reportage. En gruppe europæiske kunstnere flytter i ni døgn ind i Nordkoreas propagandamaskine for at lave en fælles udstilling og åbne en sprække til verden udenfor. Men samarbejdet trues af paranoia, dødstrusler, en atomprøvesprængning og en fransk satanist.

I kunst og krig

AF MARKUS BERNSEN

PYONGYANG – Den er gal med hr. Ri. Tidligere på året var besøget tæt på at blive aflyst af hensyn til hans helbred, og den 49-årige embedsmand blev sendt til afspriktion på et sanatorium uden for hovedstaden og lod til at være kommet sig. Men halvvejs inde i vores besøg drikker han igen fra morgenstunden og skubber rundt med gæsterne, anklager os for først det ene og så det andet.

Hr. Ri er ansat i Komitéen for Kulturel Udveksling og er den ene årsag til, at vi er her. Den anden er 46-årige Morten Traavik, en norsk kunstner, som siden 2011 har samarbejdet med komitéen. Han står blandt andet bag den første rockkoncert i Nordkorea, med det slovenske avantgarde-band Laibach, og bag en nordkoreansk opsætning af *Folk og røvere i Kardemommeby* – kaldet 'Kardemomyang' – til festsplillerne i Bergen.

Kendere af det lukkede land var ved at kløjs i Laibach-koncerten. Gruppen er kendt for deres militæruniformer og flirt med fascistiske symboler, og så optræder de af alle steder i Nordkorea. Et totalitært band i et totalitært land? Eller måske har vi misforstået begge dele?

Selv siger Morten Traavik, at han bliver ved med at vende tilbage til Nordkorea, fordi han vil flytte vores fordomme og se, hvor meget han kan slippe af sted med i landet. Men undervejs bliver hans besøg også til happenings og små kunstværker i sig selv, dokumenteret af det medfølgende filmhold. Der er skjulte bunde og flere dagsordener. Som tilskuere kommer man i tvivl om, hvem der er med på spøgen.

Det gælder især denne gang, hvor Traavik er landet med en ny, umulig idé. Med sig har han syv kunstnere, et par assistenter og *hang-grounds*, det norske dokumentarhold samt Weekendavisens udsendte.

Kunstnerne har ni dage til at samarbejde med koreanske kolleger og producere værker til en fælles udstilling, der bagefter skal rejse verden rundt. Projektet hedder DMZ Academy og er mere ambitiøst, end det lyder.

Kunstnere fra udlandet er særdeles uvelkomne i Nordkorea, og Traaviks hold skal helt ind i maskinrummet af landets propagandaapparat, til de værksteder og akademier, hvor den officielle fortælling om landet bliver til. Besøget falder sammen med nye amerikanske trusler om sanktioner og præventive angreb, så værterne er i højt alarmberedskab.

»Vi har alle odds imod os,« siger nordmanden, mens en bus fragter os fra Pyongyangs stille lufthavn ind til vores hotel i centrum af byen. »Det vigtigste for mig er, at vi prøver at gøre et eller andet, noget andet end de sædvanlige sanktioner og isolation. Men det her er et eksperiment, og ingen ved, hvad der kommer til at ske.«

Den sorte død

Den første aften er der middag på hotellet, og deltagerne i eksperimentet skal møde hinanden. Morten Traavik rejser sig, klædt i camouflagedbukser, sort blazerjakke og sort T-shirt med ordet 'Heteronormativ'. Først præsenterer han de fire såkaldte guider, der er flyttet ind på hotellet for at holde øje med os.

»Jeg er hans skæbne,« siger han om hr. Ri, chefen for guiderne. »Min rolle i hans liv er som en dårlig tand, man bliver nødt til at pille ved.«

Så er det kunstneres tur: Der er Lena Lapschina, en stille russisk kvinde, som udsmykker mure med rød tape; Nik Nowak, tænksom lyd-kunstner fra Berlin; Henrik Placht, norsk kunstmaler og levemand, som praler af priserne på sine værker; Cathie Boyd, irsk energi-bombe med Dame Edna-briller, som er på udkig efter nordkoreanske kunstnere til sin festival i Glasgow; Quentin Shih, kæderende kunst-fotograf fra Beijing; et norsk kærestepar – han laver skulpturer, hun arrangerer festivaler; og endelig Valnoir, fransk grafisk kunstner med speciale i dødsmetal.

Valnoir går i sorte T-shirts og stramme sorte bukser og har taget en pose menneskekogler og et glas med sit eget blod med til Nordkorea. Koglerne er leveret af guitaristen i bandet *Peste Noir*, der er graver på en kirkegård og skyldte Valnoir for udsmykningen af deres albumcover.

Dokumentarholdet har franskmænd i fokus fra begyndelsen. Som ved de, at han kommer til at spille en hovedrolle i det, der er ved at ske.

De koreanske værter lader sig ikke mærke af den brogede delegation. De skåler med gæsterne og siger, at de glæder sig til at »skabe forståelse og fred mellem landene«. Morten Traavik svarer, at besøget forhåbentlig vil »ændre folks opfattelse af Nordkorea som et sted, hvor der kun er missiler og militærparader«.

Senere samme aften mødes Morten Traavik og hr. Ri i hotellets bar på 4. sal, et gult og tilrøget hjørne, hvor persiennene er rullet ned, og mænd i poloskjorter skiftes til at holde øje med gæsterne og lade, som om de drikker. Traavik fortæller om en video, han optog under et tidligere besøg, hvor fem nordkoreanske musikere spiller hittet *Take on me* af norske a-ha. Klippet er blevet et fænomen på internettet og er klassisk Traavik; vestlig kitsch med nuttet Nordkorea og giver

to en halv million afspilninger på YouTube. For nylig viste den amerikanske komiker John Oliver videoen i sit program, så den tog endnu en runde på de sociale medier.

»Det er din telefon, der ringer til sidst i klippet,« siger Traavik. »Du er blevet en filmstjerne, hr. Ri! Tusinder har set dig på nettet.«

Koreaneren griner forlegent. »Kun tusind?« De skåler og drikker, men efter et par minutter lægger guiden ansigtet i alvorlige folder.

»Men Morten, det er et meget smukt klip. Jeg vil ikke have, at det bliver gjort grin med det, eller at det bliver brugt politisk.«

»Det gør det heller ikke,« skynder Traavik sig at sige. »Jeg ved godt, at det er svært at forstå, fordi du bor her og ikke har adgang til de samme medier som mig, men tro mig: Der bliver ikke gjort grin med jer.«

I sit hjemland er Morten Traavik kendt som 'Nordkorea-kunstneren'. Hans projekter er blevet kaldt »amoraliske og navlebeskuende«, og dagbladet Süddeutsche Zeitung har omtalt ham som »Kim Jong-uns hofnar«. Men i 2015 gav det norske kulturråd ham 10,5 millioner norske kroner til at fortsætte. Tilhængere mener, at han sætter ansigter på nordkoreanerne, der ellers fremstilles som viljeløse robotter, og at han bygger broer, hvor andre for længst har givet op.

Det ligner en selvmodsigelse. Traavik siger, at han arbejder for at bringe de to verdener tættere sammen, men samtidig lever hans kunst af, at de er så forskellige.

De første dage går med sightseeing, og vi kører rundt mellem Pyongyangs statuer, frihedsbuer og pastelfarvede boligblokke, mens nordmanden taler om byen som »en teaterforestilling«, »en kunstinstallation« og »ét stort ready-made kunstobjekt«.

»I er nu i de første faser til at forstå, hvor undertrykkende det her sted virkelig er,« siger han til kunstnerne. »Som i alle totalitære stater bliver undertrykkelsen internaliseret af befolkningen. Der er ikke behov for at have væbnet politi på alle gadehjørner, fordi folk selv sørger for at være undertrykt.«

På Traaviks rejser må man gerne lade sig begejstre af undertrykkelsen, og kunstnerne gyser lystigt over voksfigurerne, de guldfarvede maskingeværer og krigeriske propagandaplakater. Det er kunstnerens privilegium, siger nordmanden: Vi behøver ikke fælde moralske domme, men kan labbe uhyrlighederne i os og kalde det inspiration.

Anderledes er det i diktaturer, hvor kunst altid er bogstavelig og har et bestemt budskab.

»Det er vigtigt for jer at vide, at de her folk ikke har nogen forståelse for kunst,« siger han på et tidspunkt. »De har intet ordforråd for det, og I skal ikke forvente, at de forstår, hvad I laver.«

Det bliver klart, da vi endelig besøger Mansudae, det gigantiske værksted med 4000 ansatte, der producerer plakater, statuer og skulpturer i nationens tjeneste. Vi går ind og ud af værksteder og op ad brede boulevarder, hvor kunstnere i grønne uniformer marcherer i formation ligesom soldater.

Mansudae er også ramt af sanktionerne, men er stadig en stabil indtægtskilde for styret. I broderi-afdelingen er tre kvinder flere måneder om at genskabe landskaber, der bliver sendt per foto fra kunder i Rusland. I gavebutikken koster et oliemaleri af et ferskentræ 20.000 dollar. I skulptur-afdelingen møder vi gråhårede mænd

med titel af 'nationalhelt', som producerer nogle af de kæmpestatuer, som Mansudae sælger til Afrika og Mellemøsten.

Afdelingen for malerier er enorm, og alle sidder og skæver til fotos på tablets og bærbar computere. De maler soldater, arbejdere, tigre, traner, blomster, sneklædte landskaber, raketter, stærke koreanere og svage, langnæsedede amerikanere. Det hele ligner hinanden. De koreanske landskaber med fyrretræer, bjergsider og vandfald lukker sig om beskueren som en tryk livmoder. På et andet populært motiv slår farlige, mørke bølger ind over fædrelandets uroklige klipper. På et tredje står smilende mænd og kvinder i landskaber med nyfalden sne, et symbol på den koreanske races renhed.

»Ren og stærk«

Vi kører videre til Pyongyangs kunstakademi, hvor vicerektoren aldrig har hørt om Jackson Pollock, men godt kan lide Picassos naturalistiske periode.

»Det, som optager folk, er det virkelige liv,« siger han.

»Hvad med Monet?« spørger Cathie Boyd.

»Jeg har kun set det i bøger, men aldrig i virkeligheden.« Han tilføjer med et smil: »Men hvis du inviterer mig til Europa, kan jeg måske komme til at opleve det.«

Andre kunstnere fortæller om det særlige koreanske blæk, malingen, keramikken, som har tusinder af års historie og er andre lande overlegen. »Ren og stærk,« siger de, når man beder dem beskrive den nordkoreanske stil.

»Malerierne er døde,« hvisker Henrik Placht bagefter. »Det er kitsch på kitsch på kitsch. Der var et enkelt selvportræt, som var fantastisk. Det var autentisk. Det er det eneste, du skal kigge efter, når du ser på kunst: det autentiske.«

Måske er det problemet. At nordkoreansk kunst faktisk er autentisk, fordi propagandaen er det eneste, de kender. De udenlandske kunstnere er rejst hertil med håbet om, at der bobler en skabertrang og kreativitet under den totalitære skal, og at kulturmodet kan slå hul på den. Men jo mere de forsøger at bygge bro, desto større synes afstanden mellem de to verdener at være.

Og det er ikke kun koreanerne, der lader til at trække dem fra hinanden.

Kunstneren Morten Traavik på inspirationstur i Pyongyang. Her til byens nye videnskabscenter, hvor et af de vigtigste motiver i landets propagandakunst – raketter – har fået en central plads.

til at møde de studerende på Pyongyangs kunstakademi, men bliver lukket ind på et værksted, og pludselig sker der noget.

Ved et lavt bord sidder Henrik Placht over for to koreanske malere, der har lagt deres blomsterregninger til side for at følge med i hans abstrakte streger, dråber og prikker. Malere kommer til fra de andre værksteder. De bladrer i hans kataloget, brummer og nikker, mens han fortæller om sine billeder. Nu står der ti rundt om ham, og rummet summer af energi. Man forestiller sig, hvor eksotisk det må være: År efter år, bøjet over de samme, statsanknede symboler, og så sidder der pludselig en glad nordmand med filthar og tegner frit efter fantasien. Placht deler papir ud, og de skiftes til at male på dem.

»Må jeg godt tegne en hest?« spørger den ene maler.

»Du må tegne lige, hvad du vil!« erklærer nordmanden.

Inde ved siden af har russiske Lena Lapschina klæbet et stort koreansk tegn op på væggen med rød tape, og længere nede ad gangen er en norsk og en koreansk skulptør ved at lave buster af hinanden.

Morten Traavik går frem og tilbage mellem værkstederne og klapper folk på skulderen. Det ligner et gennembrud. I to timer arbejder de side om side. Så rejser Henrik Placht sig fra stolen og siger: »Nu trænger jeg til en massage.«

Kære Leder, hvor er du?

Humøret er højt efter kulturudvekslingen. De andre kunstnere vil også være med, mens guiderne trækker i bremsen. Maleri og skulptur går an, men andre stillarter er farlige. Gæsterne får lov til at fortælle om deres arbejde på Pyongyangs musikonservatorium, men da vi ankommer, kender de ikke noget til aftalen og giver os en almindelig rundvisning i stedet.

Senere samme dag bliver gruppen urolig under endnu en rundvisning på endnu et museum, og da guiderne beder om ro, mister Morten Traavik tålmodigheden. Han råber, at han ikke behøver at vise koreanerne respekt, når de tydeligvis ikke respekterer ham.

Der er krisemøder og forsonende middage, men samarbejdet standser, for det rigtig kommer i gang. Eftermiddagen på akademiet kommer aldrig igen.

De sidste dage går luften helt ud af foretæendet. 250 kilometer uden for hovedstaden foretager Nordkorea sin hidtil kraftigste atomprøvesprængning, og hr. Ri taber besindelsen. Han starter dagen med en flaske soju i hotellets bar og skubber rundt med os, når vi forlader hotellet. I et ansændt øjeblik truer han med at slå Morten Traavik ihjel. I Pyongyangs metro kommer det næsten til slagsmål mellem hr. Ri og Valnoir, der også har fået nok af de mange kommandoer.

Andre dagsordener dukker op til overfladen. Henrik Placht er den eneste, der får hul igennem til koreanerne, men han er ikke tilfreds med resultatet, og de næste dage bliver han hjemme på hotellet for at lave sine egne værker. Planen er at udstille dem på gallerier i Oslo, London og Lissabon under titlen »Kære Leder, hvor er du?«. Han når at lave 60 malerier, og med hjælp fra guiderne får han fat i et officielt stempel fra Mansudae, som han stempler dem med.

»Jeg kan sælge dem for 650 dollar stykket, når jeg kommer hjem,« siger han stolt.

Indtil da har det været svært at forstå, hvad koreanerne fik ud af besøget, men et skænderi en af de sidste aftener lofter sløret.

»Det her er sidste chance!« råber Morten Traavik til guiderne. »Hvis I ikke samarbejder, bliver der ikke noget Kirkenes!«

Traavik har før fået nordkoreanere ud af landet, skaffet dem middagsinvitationer med diplomater og Norges dronning. Denne gang havde de fået et besøg til den nordnorske by Kirkenes stillet i udsigt. Noget for noget: Fandt nordkoreanerne sig i Traaviks eksperimenter og dokumentarfilm, kunne de rejse ud og vende hjem igen med billeder af udlændinge, der hyldede koreansk kunst.

Konflikten på Den Koreanske Halv har været læst fast i mere end 60 år, fordi alle landene vil have noget forskelligt ud af den. Efter ni dage ender vores besøg som en minipørelse af den store tragedie. I stedet for noget for noget ender alle med ingenting. Hvor meget af det her handlede egentlig om kulturudveksling?

På vores sidste dag i Pyongyang spørger jeg Morten Traavik, om han ikke valgte de forkerte kunstnere, hvis han ville møde koreanerne på halvvejen. Som svar laver han en bevægelse, som tager han en maske af ansigtet.

»Det her har jo også været et menneskeligt eksperiment,« siger han. »Kunstnerne har været mine forsøgsdyr, og jeg kan følge med i, hvordan de reagerer på at være her. For dem er det også en uddannelse i, hvordan man arbejder som kunstner under vanskelige forhold. For det bliver ikke meget mere vanskeligt end det her.«

Traavik siger det ikke endnu, men han har besluttet sig for at stoppe samarbejdet. Det her bliver måske hans sidste tur.

»Jeg vidste godt, at det ville blive svært, men jeg anede ikke, at det ville være sådan et ... kaos,« siger han.